

OPEN MONUMENTENDAG NIJMEGEN 2020

Wandelroute Centrum Wederopbouw
Periode 1945-1965

Start: Burchtstraat 20, stadhuis

Afstand: 2,6 km

Wederopbouw

Door het bombardement van 22 februari 1944 was 87% (400 zaken) van de winkels in het centrum verwoest. De kaalslag was zo groot dat de Nijmeegse stedenbouwkundigen veel vrijheid hadden bij de modernisering van het oude centrum. Tussen 1944 en 1947 werden drie herbouwplannen gemaakt: een traditioneel plan dat nauw aansloot bij het beeld van de oude stad, een modern plan met grote pleinen en tenslotte een compromis. De gemeentelijke stedenbouwkundige ir. B. Fokkinga behield historisch waardevolle gebouwen, maar gaf voor het overige voorrang aan de auto en het openbaar vervoer. Fokkinga verving een paar straten in het hart van de stad door een groot rechthoekig plein, Plein 1944. Ook ontwierp hij een doorgaande weg die van het station naar de Grote Markt liep.

De wederopbouw concentreerde zich tot 1955 op het winkelhart (Broerstraat, Burchtstraat en Plein 1944). Daarna waren de warenhuizen aan de Grote Markt aan de beurt, plus de Stikke Hezelstraat, de Houtstraat en de Bloemerstraat.

In 1944-'45 waren de omgeving van het station en die van de Batavierenweg in Nijmegen-Oost eveneens zwaar aangetast. Ook hier werden de handen uit de mouwen gestoken. Een nieuw stationsgebouw en sterflats op de stuwwal waren de meest sprekende resultaten.

Architectuur

Om een rommelig straatbeeld te voorkomen stelde het Rijk architect W.J. Gerretsen aan tot supervisor voor alle herbouwplannen. Hij wilde een eenheid in schaal, maar liet variaties in vorm, kleur en materiaal toe. Zijn assistent, de latere Nijmeegse stadsarchitect R. Roukema, legde de hoogte en breedte van de gevels alsmede het daktype vast. Binnen deze marges waren architecten vrij om traditioneel of modern te bouwen, baksteen of beton te gebruiken, hun gevel grijs, groen of terra te maken. Op het eerste gezicht is het Nijmeegse wederopbouwgebied eenvormig, maar wie beter kijkt, ziet veel variatie. Zo is in de Broerstraat haast iedere gevel anders.

De architectuur van de wederopbouwperiode kende twee hoofdstromingen: traditionalistisch en modernistisch, terwijl er ook tussenvormen waren.

In de modernistische bouwtrant of het **functionalisme** worden constructie en uiterlijk bepaald door de functie van het gebouw. Deze gebouwen hadden ook een moderne, industriële uitstraling door het zichtbaar gebruik van beton en staal, rechte hoeken, en veel glas in de gevel.

De **Delftse school** onder leiding van hoogleraar architectuur M.J. Granpré Molière was een reactie op het zakelijke en rationele bouwen. Kenmerken van deze traditionalistische stroming waren eenvoud, gebruik van baksteen en natuursteen en hellende daken (die naar gebouwen uit het verleden verwezen). Een andere, naoorlogse, traditionalistische stroming was de **Bossche school**, die behalve met baksteen en hout ook veel met beton werkte. Kenmerken zijn de ruwe baksteen, het niet gladgestreken voegwerk en het vrijwel ontbreken van versiering.

De route

Start bij het stadhuis, Burchtstraat 20

1. Na de gevechten van september 1944 stonden van het **stadhuis** alleen nog de geblakerde buitenmuren overeind. Onder leiding van de Nijmeegse architect J.G. Deur is het renaissancegebouw uit 1554 gerestaureerd. De bouwers hebben het puin zoveel mogelijk hergebruikt. De gedeputeerdenvleugel (rechts) verving een eerdere restauratie van Pierre Cuypers uit 1888. Ook de toren was nieuw. Ze moest de leegte opvullen die door de sloop van de Dominicuskerk in 1951 was ontstaan.

U loopt in westelijke richting in de Burchtstraat

2. Nabij het stadhuis staan diverse **traditioneel** vormgegeven winkelpanden. De traditionele geveltjes tussen stadhuis en Broerstraat zijn tussen 1949 en 1952 gebouwd. De voormalige damesmodezaak van Gerzon (1955, J.A. Lelieveldt) aan de overkant (no. 3) (Nu WE) is in harmonie met het stadhuis ontworpen. Ook traditioneel is het winkelpand dat G.A. Heldoorn, de huisarchitect van Peek & Cloppenburg, in 1950 ontwierp. Momenteel huisvest hier modezaak H&M. Hoewel groter dan het andere pand, is het opener, doordat de bovenste verdieping links en rechts wat inspringt en de dakrand omhoog knikt.

U loopt naar de Grote Markt.

3. A. Elzas, huisarchitect van de Hema, heeft een modern, open, glazen warenhuis neergezet dat heftig contrasteert met de monumenten aan de overzijde van de Grote Markt. De **Hema** is de meest uitgesproken uitdrukking van het modernistische ideaal van 'bouwen voor een open samenleving'. Een van de symbolen van Nijmegen, het bronzen beeld van **Mariken van Nieumeghen** dat Vera Tummers-Van Hasselt in 1956 maakte, staat op locatie. Hier ontmoette Mariken de duivel Moenen, hier werd ze bekeerd.

U gaat onder de kerkboog door naar het St. Stevenskerkhof

4. Op 22 februari 1944 stortte de spits van de **St. Stevenstoren** op de huizen van de Stikke Hezelstraat. In 1952 was ze – als een van de eerste herstelwerkzaamheden - in oude glorie hersteld.

U loopt linksom langs de kerk, passeert aan uw linkerhand een trap, en neemt de volgende trap (de Zuiderkerktrappen) naar beneden naar de Ganzenheuvel. U slaat linksaf en steekt rechtdoor de Houtstraat in

5. In weinig straten is het totale gevelbeeld – inclusief de etalages - uit de wederopbouwperiode zo intact gebleven als in de **Houtstraat**. De oneven nummers (rechts) zijn een staalkaart van het kunnen van een serie Nijmeegse wederopbouwarchitecten, zoals G.B. Treur (75-77), A. van der Kloot (53-57) en J.D. Okhuijsen (39-41, 59-61). De gevelbekleding wisselt per pand: mozaïeksteentjes, baksteen, gepleisterd, houten en stenen vensters. Van nummer 35 (1950, R.G. Rodenburg) en 63 (1952, G. van Veen en W. Braam) zijn de originele pui en delen van het winkelinterieur bewaard gebleven.

U gaat rechtsaf het Plein 1944 op

6. Het woonwinkelpand op de hoek Houtstraat / Plein 1944 / Doddendaal (1950, R.G. Rodenburg) is met zijn zichtbare betonskelet en decoratief metselwerk en hekwerk een voorbeeld van de gemengd traditionalistisch modernistische bouwtrant. Rodenburg is ook grotendeels verantwoordelijk voor de noordelijke wand van **Plein 1944** dat eind jaren veertig was bestemd als uitgaanscentrum van de stad. Daarom kreeg de zonnige noordelijke wand ruimte voor terrassen, terwijl aan de overkant Carolus (1954, architect H. van Vreeswijk), de grootste bioscoop van de stad kwam. Dit gebouw heeft met name effect als 's avonds de kleurige verlichting in en rondom de twaalf meter hoge, glazen hal brandt. Binnen is alleen het blauwe plafond met zijn gouden sterren een bezoek waard. Plein 1944 is van meet af aan bekritiseerd, omdat de gevels te laag zijn om het intimitéit te geven en omdat het een karakteristiek, dominant gebouw mist.

Na een referendum onder de bevolking in 2004, die de keus had uit twee ontwerpen, werd er in 2015 het plan "Een plein voor iedereen" van Soeters en Eldonk architecten, Buro Lubbers en ING Real Estate, opgeleverd.

Een belangrijke ingreep is het nieuwe kopgebouw, dat het bestaande plein in tweeën splitst. Hierdoor ontstaat er ruimte voor een apart entreeplein met een busstation en een groter plein voor voetgangers. Om de intimitéit van het plein verder te versterken zijn in de massa rond het plein hogere torens geplaatst. De woontorens, Sint Hubertus, Joost en Jacob bestaan uit 119 appartementen en 15 stadswoningen. Verder is er een vierlaagse parkeergarage en een openbare fietsenstalling onder het plein aangebracht.

U loopt tot het einde van het plein en slaat rechtsaf naar Doddendaal

7. De toren van de Karmelkerk (1951, J.G. Deur en C. Pouderoyen) is een sobere variant van de Noord-Italiaanse campanile of klokkentoren. De kerk is in 1981 gesloopt, het bijbehorende klooster is blijven staan en ingericht voor studentenhuisvesting. De cellen van de monniken zijn verbouwd tot studentenkamers, maar de Romaanse zuiltjes tussen de vensters zullen de herkomst van het gebouw tot in lengte van jaren blijven verraden. Het **Karmelklooster** is een voorbeeld van de Bossche School.

U neemt de tweede straat links, de Parkdwarsstraat

8. Hetzelfde geldt voor **Huize Nieuw Doddendaal** (1958, A. Evers en G. Sarlemijn), een verzorgingshuis met aanleunwoningen. Rechts van de Parkdwarsstraat is een parkje dat met zijn ruwe muren, ronde bogen, verspringende daken, loggia met het borstbeeld van wethouder, aannemer en directeur van Woningbouwvereniging Nijmegen W.F.W. van de Wagt van beeldhouwer Pieter D'Hont 1959, een historische sfeer ademt.

Deze straat leidt naar het Kronenburgerpark. U steekt het park over en komt op de Kronenburgersingel en slaat linksaf. U slaat de eerste straat rechtsaf de Vredestraat. Aan het einde gaat u linksaf de Stieltjesstraat in, en slaat rechtsaf richting het Stationsplein

9. Het station uit 1894 werd op 22 februari 1944 verwoest. Uit die tijd stammen slechts de overkappingen en de muur van het eerste perron, inclusief de leeuwenkopjes. Sybold van Ravesteyn, leerling van Granpré Molière en huisarchitect van de NS, ontwierp een nieuw **stationsgebouw** dat in 1953 klaar was. De langgerekte gevel (180 meter) bestaat uit twee delen met in het midden een dertig meter hoge, op Toscane geïnspireerde toren. Ook de gevel roept associaties met Italië op.

U loopt via de tweede straat links, de Van Schaeck Mathonsingel, naar het Keizer Karelplein

10. De in 1961 geopende **Stadsschouwburg** wordt beschouwd als de kroon op de wederopbouwperiode. De gerenommeerde schouwburgarchitecten B. Bijvoet en G.H.M.

Holt ontwierpen een gebouw met de plattegrond van een spiegelreflexcamera. De ovale theaterzaal is intiem, ondanks de 900 zitplaatsen zit het publiek dichtbij het podium. De publieksruimtes zijn juist licht en ruim, met brede trappartijen en een ruim uitzicht op het Keizer Karelplein.

U loopt linksom van het Keizer Karelplein en steekt Nassausingel over, en slaat linksaf de Bisschop Hamerstraat in, die overgaat in de Molenstraat richting nummer 37)

11. Van de **Molenstraatskerk (Petrus Canisiuskerk)**, stond in 1945 slechts het neogotische koor overeind. In 1960 was ze hersteld. A. Siebers en W. van Dael ontwierpen een nieuw schip, een monumentale ingang en een toren in de stijl van de Delftse school. Doordat de architecten de gevel van de kerk zes meter naar achter hebben verplaatst, hebben ze een overgang aangebracht tussen de drukte van de straat en de stilte van de kerk.

U vervolgt uw weg en loopt naar de Broerstraat

12. Op de hoek Ziekerstraat / Broerstraat prijkt al bijna zestig jaar de naam van het reeds lang verdwenen modehuis **Voss** (1948, G.A. Heldoorn). Dit is een van de oudste wederopbouwplannen in het centrum, gebouwd in traditionalistische stijl. De Broerstraat is tussen 1948 en 1955 herbouwd, waarbij ze haar smalle en lichtgebogen karakter heeft behouden. De herbouw geschiedde pand voor pand, waarbij maar liefst 21 architecten zijn ingeschakeld. Ook hier geldt eenheid in verscheidenheid. De drie etages hoge woonwinkelpanden onderscheiden zich in stijl, materiaal, kleur en gevelopbouw. Op de twee hoogste niveaus zijn deze nuances van een halve eeuw geleden nog herkenbaar, op de begane grond niet.

Aan het einde van de Broerstraat gaat u rechtsaf naar het stadhuis. Einde route

Deze route maakt deel uit van een serie van 8 routes door Nijmeegse wijken en is uitgegeven in het kader van Open Monumentendag 2007. In 2020 is het geactualiseerd.

Uitgave: Gemeente Nijmegen, afdeling Stadsontwikkeling, september 2007
Research en tekst: Rob Wolf, Bureau voor Geschiedschrijving en Archiefverzorging
Productie en coördinatie: Maerle Snabel, afdeling Stadsontwikkeling
Bewerking voor Open Monumentendag 2020: Puk van der Heijden

Plattegrond

